

Culturele kroniek

Literatuur

Realist én romanticus.

De halfheid van Arnon Grunberg

Het literaire talent van het moment is ongetwijfeld de zesentwintigjarige Nederlandse schrijver Arnon Grunberg. Drie jaar na zijn geslaagde debuut, *Blauwe maandagen*, bevestigt hij al het goeds met zijn tweede roman, *Figuranten*. Het is dus logisch dat hij werd aangeduid om het prestigieuze Boekenweekgeschenk voor 1998 te leveren. Wie anders dan Grunberg weet zo treffend het laconieke levensgevoel neer te zetten van een jonge generatie op zoek naar een toegang tot het echte leven? De tragikomische stijl van Grunberg met zijn droge pointes en bezwerende herhalingen is de spreekbuis voor een hedendaagse sensibilliteit die geen weg weet met de realiteit en zich daarom terugtrekt in speelse rituelen vol zelfbedrog.

In zijn debuut zette Grunberg al meteen de toon door het hoofdpersonage een mars door de bordelen te laten maken op zoek naar de intensiteit van het vervulde leven: 'Had ik maar echt iets uitgevreten in mijn leven. Nu was het allemaal zo half.' Die *halfheid* is ook de constitutie waar de drie protagonisten in Grunbergs nieuwste roman vanaf proberen te komen. Ewald Krieg, de verteller, sluit een pact met de excentrieke Broccoli en de uitzinnige Elvira om het onder hun drietjes te gaan maken in de filmwereld. Voor ze toe zijn aan het grote werk besluiten ze eerst te gaan klussen als 'figuranten' in allerlei gelegenheidsaanbiedingen.

Zo gaat Ewald zich aanbieden bij een theaterimpresario, die hem op het hart drukt om vooral expressief met pijn om te gaan: 'Hij raakte mijn schouder aan en zei: "Laat even wat pijn zien". Zoals je in een café een biertje bestelt.' Even later loopt Ewald een steractrice tegen het lijf die hem vraagt om een monoloog te schrijven over de pijn van het zijn. Ook hier moet Ewald passen, want hij gelooft nu eenmaal niet in de grote gebaren waar hij, paradoxaal genoeg, samen met zijn kameraden naar op zoek is. Of toch niet helemaal. Ewald probeert eerder omgekeerd de grote passie van zich af te houden omdat hij bang is om zichzelf te verliezen: "Ik wil me niet onttrekken." Waarschijnlijk was dat juist precies wat ik wél wilde. Me aan alles onttrekken, me onttrekken aan het leven zelf.'

Grunberg is een meester in het beschrijven van die halfheid: zijn personages willen zich niet identificeren met het volle leven, maar eigenlijk toch wel. Grunbergs stijl weerspiegelt die eb en vloed van een zich terugtrekkende en weer engagerende beweging. Telkens als het drietal iets onderneemt, loopt het af met een sisser. Ze likken vervolgens hun wonden en beginnen opnieuw aan een uitbraakpoging die leidt naar af, en zo *ad infinitum*. De dubbele beweging van zijn personages, de getijden van hun bestaan, vat Grunberg in tragikomische puntige formuleringen. Zijn repetitieve stijl articuleert de herhalingsdwang van dit steeds weer proberen én mislukken.

De tragikomische substantie van het leven van zijn personages creëert een clownesk slapstickeffect dat dominant aanwezig is in Grunbergs wereld: 'Wanhoop is uitermate droog en komisch. Eigenlijk precies zoals Elvira, die een

hele ochtend bezig kon zijn met het eten van *tutti-frutti* en dan plotseling zei: “Ik houd van sperma tussen mijn benen.” De herhalingsdwang van zijn personages levert het tweede typische Grunberg-rekwisiet: de stilistische herhaling in al haar vormen. Columnist Piet Grijs, alias linguïst Hugo Brandt Corstius, maakte een treffende inventaris van de uitingen van herhalingsmanie bij Grunberg. ‘De triomfboog van zijn stijl’, aldus Grijs-Corstius, bestaat uit een tweehonderdtal herhalingen waarin zowel afzonderlijke woorden, gezegden, bijzinnen tot hele zinnen worden gerecycleerd in daaropvolgende tekstpassages.

Door middel van deze stuwung van herhalingen en door de hilarisch-abrupte verteltoon ontstaat een omfloerste, melancholische stemming die het failliet van Grunbergs personages verteerbaar maakt. Ewald laat trouwens uiteindelijk zijn kompanen in de steek, die gek worden of aan lager wal raken. Hij wordt makelaar in onroerend goed en besluit voortaan het realiteitsprincipe bij uitstek te belichamen, namelijk geld verdienen: ‘Mallarmé dacht dat alles uiteindelijk een boek zou worden; dat dacht ik vroeger ook. Nu denk ik dat alles uiteindelijk een bankrekeningnummer wordt. En als je een beetje slim bent, zorg je ervoor dat het een geheim bankrekeningnummer wordt.’

Zo wordt Ewald een cynicus, zo lijkt het. Diep in zijn binnenste is hij echter nog voortdurend bezig met het vriendenclubje van vroeger. Hij kijkt uit naar de terugkeer van Broccoli en Elvira die hij in toevallige voorbijgangers meent te herkennen. Zo ook schrijft Grunberg, zoals hij in interviews volmondig toegeeft, voor het geld, vanuit een professionele *nonsense-reflex*. Maar als hij schrijft, heeft hij het over het tegengestelde. Niet de soliditeit van harde valuta, maar de halfheid van onbestemde verlangens vreet aan zijn personages. Is Grunberg, de realist, dan toch een romanticus?

Frank Hellemans

ARNON GRUNBERG, *Figuranten*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 1997, 300 p.

De dichter is een denker

Voor de dichter Hedwig Speliers (°1935) geldt dat de tekst meer is dan alleen maar tekst: hij is de gehele mens. De structuur van zijn gedichten is de psychostructuur van zijn dichterlijke persoonlijkheid. Wie die wil analyseren, kan een beroep doen op de structuralistische taalwetenschap en op de psychoanalyse. Speliers' bundel *Van het wolkje af* (1980) heeft een citaat van Jacques Lacan als motto waarin het geloof in het vermogen van de taal om de werkelijkheid te structureren uitgedrukt staat: ‘Het is de wereld der woorden die de wereld der dingen schept.’ En in de bundel die eraan voorafgaat, *De mens van Paracelsus* (1977), moet de lezer in het denkspoor van Michel Foucault treden om de werkelijkheid te lezen als een tekst. Die invalshoek voor de lectuur wordt in het honderdstrofige *Villers-la-Ville* (1988) bevestigd in de aanhef van de 65ste strofe:

*Elk schepsel van de wereld is een boek
Is een geschrift (...).*

Voor Speliers is de dichtkunst een *métier* en de dichter een vakman die voortdurend nadenkt over zijn talige activiteit. De poëzie wordt dan een metataal waarin de dichter zijn nadenken over taal in taal noteert. Speliers' poëzie combineert persoonlijke ervaringen met de reflectie op die ervaringen. Daardoor wordt een bundel als *Horribile dictu* (1972), naar aanleiding van de dood van zijn enige broer, geen ontlading van persoonlijk verdriet, maar een doordenken over het wezen van de dood.

Dreyfus in het dorp (in 1981 gepubliceerd in de Poëziekrant) wordt door Speliers-bloemlezer Jean-Marie Maes de moedertekst van Speliers' oeuvre genoemd, omdat daarin alle thema's van Speliers worden uitgediept: het creatieve proces, de tijd, de dood, de eigen dichterlijke positie en de daarmee verbonden reflectie, de liefde en de verbinding tussen dat alles, de dichterlijke persoon. De persoon Dreyfus kan beschouwd worden als een symbool van de bedreiging van de idealistische mens door een materialistische wereld.